

KÜLÖNLEGES HÁRSÁK

Van-e, aki a hársakat
nem ismeri?

A leggyakrabban ültetett
díszfák közé tartoznak,
mindenki találkozhat
velük utcán, kertekben,
parkokban és a természetben
egyaránt.

Bevallom, nagy kedvenceim
közé tartoznak.

Magyarországon minden törté-
neti kertstílusban szívesen alkal-
mazták, sok nevezetes öreg hárs
csodálható meg az ország szá-
mos településén.

A z európai kultúrákban őszi jelentősé-
ge van, kontinensszerte számtalan
történettel felruházott, matuzsálem
korú példánnyal lehet találkozni. Különö-
sen a szláv népeknél örvidenek a hársak
megkülönböztetett tiszteletnek, a lengye-
lek például a júliust is „hárshónapnak”
(lipiec) nevezik. Országszerte sok helység-
és más földrajzi nevünk ered a hársaktól
(Hárságy, Hárskút, Harsány, Hárshegy).
Rendszertani felfogástól függően 23-40 fa-
termetű faj tartozik a hárs (*Tilia*) nemzet-
ségbe, valamennyi az északi félteke mérsék-
elt éghajlatú és szubtrópusi területein él.
Hagyományosan a hársfélék (*Tiliaceae*)
családjába tartoztak, de az újabb rendszer-
tani szeszély a mályvafélék (*Malvaceae*)
családjába separta be őket. Az északi félte-
ke mérsékelt éghajlatú és szubtrópusi terü-
leteinek dombvidéki, hegyi erdeiben, szur-
dokaiban élnek, lombhullató fák. Csak Kí-
nában 20 faj él.

Ebben a cikkben nem közismert, de dísz-
kertészetiileg igen figyelemreméltó ázsiai
hársakat mutatok be.

Szálkáslevelű hárs

Kerekded koronájú, lombhullató fa a 25
méter magasra növő **szálkáslevelű hárs**
(*Tilia henryana*). Kérge világosszürke, si-
ma, idősebb korban hasadozott, hajtásai
sárga vagy fehérsárga csillagszőrökkel
molyhosan borítottak. A szórt állású leve-
lek kerekdedek, gyakran aszimmetriku-
sak, 6-12 cm hosszúak és ugyanolyan szé-
lesek, felszínük kopaszodó, jellegzetes sötét
fénylő tengerzöld, fonákuk sűrűn csil-
lagszőrös, jóval világosabb. A levéllemez
szíves vállú, röviden kihegyezett, szélén
feltűnő, hosszú, rojtos hatást nyújtó fo-
gakkal. A levelek kihajtáskor kezdetben
ezüstösek, majd vöröslő színűek. A 10-12
cm hosszú, csüngő virágzatokban 30-100

A szálkáslevelű hárs őszi lombja

Különleges levelei

Virágzó ága

virág is nyílhat, rendkívül erős illatúak. Termései ötélűek, fásak, molyhosak. Hazájában júniustól virágzik, Magyarországon azonban július végétől, augusztus elejétől nyílik.

Szokatlan, nagyon mutatós levélzete és bőséges, erős illatú virágzása a fő vonzereje. Őszi lombszíne élénksárga. Könnyen nevelhető, viszonylag lassú növekedésű, napra, félárnyékba ültethető, utcasorfának, szoli-

ternek alkalmas, nem válogat a talajokban, de a jó vízelvezető talajt előnyben részesíti. Virágainak illata és méze más hársokétól különbözve egészen szokatlanul fűszeres. Közép- és Kelet-Kínában, a Jangce folyó körzetében honos, ahol elegyes lomberdőkben, hegyi lejtőkön, szurdokokban él 500-1200 méter magasságban. Templom- és palotakertekben számos sok évszázados példány látható.

MAGYAR HÁRSOK

Magyarországon három hársfaj honos: az ezüst hárs (*Tilia tomentosa*), a kislevelű hárs (*Tilia cordata*) és a nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*). A hársak a legmutatósabb, legismertebb és legjobban alkalmazható díszfák közé tartoznak. Utcasorfának, parkfának, szoliternek egyaránt kitűnők. A magyar hársnemesítés komoly hagyományokkal és eredményekkel büszkélkedhet, kiváló, jól bevált fajták egész sorát állították elő szakembereink, *Józsa Miklós*, *Barabits Elemér*, *Nádasi Mihály*, *Sipos Elek* és *Schmidt Gábor*.

Templomhárs

Szintén lombhullató fa a **templomhárs** (*Tilia miqueliana*), amely 10-20 méter magasra nő. Kérge sima, szürkésfehér, ágai sárgásbarnák, molyhosak. A levelek igen változékonyak, tojásdadok-kerekdedek, kissé háromszögűek, kihegyezettek, 9-12 cm hosszúak, fonákuk szürke vagy sárgásszürke csillagszőrökkel borított, felszínük kopasz. A levélváll szíves, erősen aszimmetrikus, a levél széle élesen fogazott. A 6-8 cm hosszú, szürkén molyhos kocsányú virágzatokban 3-12 kellemes illatú virág is nyílhat július elején. A termékek fásodók, kerekdedek, nem bordázottak, bibircsesek, molyhosak.

Kínában és Japánban igen régóta és nagyon gyakran ültetik buddhista templomok udvarában azokon a területeken, ahol az éghajlat nem kedvező a buddhizmus szent fájának, a szent fügefának vagy buddhafának

A templomhárs virágai

Termései

Levélzete

SOKFÉLEKÉPPEN HASZNÁLJÁK

A hársak hasznossága közismert. Egyes fajok virágzatából ízletes élvezeti vagy gyógytea főzhető megfázás, köhögés, láz, fertőzések, gyulladások, magas vérnyomás és fejfájás kezelésére. Bőséges méhlegelő, mézük jellegzetes zamatú, kiváló minőségű. A hársak fája értékes, puha, világos, nem szálkásodó, könnyen faragható, feldolgozva igen mutatós. A középkortól templomi szoborfaragványok egyik kedvelt anyaga, ebből készültek például a felvidéki szárnyasoltárok. A hárs szó finnugor eredetű és „fakéreg, háncs” jelentéssel is bír. A hársak kérgeből hagyományosan jól használható kötőanyag, „háncs” készült.

(*Ficus religiosa*) a telepítésére, mert megjelenése kissé emlékeztet rá. Fáját díszítő faragásoknál használják.

Eredeti hazája Kína keleti tartományaiban van, ahol egyes völgyi erdőkben él 10-800 méter magasságban. Természetes élőhelyén már ritka.

Aprólevelű hárs

Csinos, karcsú koronájú lombhullató fa az aprólevelű hárs (*Tilia kiusiana*), amely általában 20-25 méter magasra nő. Törzsének kérge szürkésbarna, vékony lapokban leváló. Rügyei fénylő pirosak, ágai igen vékonyak, kecsesek. Levelei hosszúkásak, tojásdad-lándzsásak, rövid nyelűek, aprón fogazottak, hosszuk 4,5-7 cm, alakjuk enyhén szíves. A virágzatok csüngők, tömöttek, 10-30 virágból állnak, júliusban nyílnak. A termések gömbölydedek, 4-5 mm átmérőjűek, nem bordásak.

Japánban honos Honsú délnyugati szélén, valamint Sikoku és Kjúszú szigeteken. Örök-

zöld-lombhullató egyes hegyi erdőkben nő 700 méter magasságig.

Kiváló tulajdonságok

A bemutatott fajok különleges díszértéke a többi hárstól való eltérésükben is rejlik. Termetük, koronahabitusuk, leveleik formája, virágzatuk, nyílási idejük mind szokatlan. Viszonylag lassú növekedésűek, de hosszú életűek. Teljes napfényre vagy félárnyékba ültethetők szoliterként és kisebb csoportokba. Laza, tápdús, mélyrétegű talajokon érzik jó magukat, tömör, rossz vízgazdálkodású talajokon sínylődnek. Mivel hegyvidéki növények, az egyenletes vízellá-

Az aprólevelű hárs virágzó ága

Virágai

Kihegyezett levelei

FOTÓ: FRÁTER ERZSÉBET

tást, száraz időszakban az öntözést meghálálják. A metszést elviselik, de nem igénylik. Teljesen télállóak. A hársaknál általánosan előforduló kórokozókra (levélfoltosság, gnomónia) és kártevőkre (kis farontó, kagylós pajzstetű, hárs-levélatka) kevésbé fogékonyak.

Mindhárom faj őszi lombszíne szép arany-sárga. Az aprólevelű hárs első pillantásra nem is látszik hársnak levelének mérete és alakja miatt, minden miniatúrnek tűnik rajta. A templomhárs érdekes levélformája, nagy virágai és termései miatt tűnik ki. A szálkáslevelű hárs díszértékét egészen különleges levelei, nagyon dús, bókoló virágzatai és erősen fűszeres, messziről érezhe-

tő illatú, nyár végén nyíló virágai adják. Ezeknek a fajoknak a virágzati felleveleik is látványosak, ezek egyébként a magvak szél hátán való messzebbre repítését szolgálják.

Hársak alatt

A hársakat elsősorban magvetéssel lehet szaporítani, bár a magok sokszor elfekszenek és kiszámíthatatlanul kelnek. A ritka fajok és a fajták fő szaporításmódja az alvószemzés, és esetleg a dugványozás is számtításba jöhet.

A cikkben szereplő hársak a Nemzeti Botanikus Kertben, Vácrátóton szépen díszlenek. Több évtizedes példányok is vannak belőlük.

A szálkáslevelű hárs több árudában és faiskolában kapható hazánkban, a másik kettő nyugati faiskolákban szerezhető be. Kiváló tulajdonságaik miatt minden kertbarátnak melegen ajánlom ültetésre őket.

A házunk sarkánál egy természetes négylevelű hárs áll, I. (Öreg) Rákóczi György nagyságos fejedelmünk kedvenc zborói – azóta elpusztított – kastélyából, amelynek kertjében híres kettős hársfasor állt. A fejedelem minden levelét így keltezte: „Datum Zboroviae sub centum tiliis”, azaz kelt Zborón, a száz hárs alatt. Ez a cikk viszont csak egy hárs alatt kelt Vácrátóton.

Kósa Géza